

Утворення Української Центральної Ради

1917, 17 березня – у Києві було утворено Українську Центральну Раду (УЦР). Це був представницький орган українського народу, а після проголошення УНР – перший парламент.

Після того, як до України дійшла звістка з Петрограда про повалення монархії, тут почали масово утворюватися ради робітничих і солдатських депутатів. Губернські та повітові центри сколихнули масові мітинги та демонстрації. Учасники яких вітали повалення самодержавства та перемогу демократичної революції. 16 березня 1917-го у Києві відбувся «День свята революції». Це була велелюдна маніфестація, в якій окремою колоною під жовто-блакитними прапорами йшли представники українських організацій. Цього ж дня на Думській площі демонтували пам'ятник колишньому прем'єр-міністру Росії Петру Столипіну.

Одним із перших про події у Петрограді дізнався керівник клубу «Родина» Синицький. Він поділився новиною зі своїми знайомими. «Синицький не лише переказував свіжі новини, – згадував один із засновників Центральної Ради Василь Королів-Старий, – а вже проектував, радився, комбінував». Ідея Синицького полягала у створенні центру для керівництва українським рухом.

Увечері 14 березня в будинку Євгена Чикаленка зібралося 27 активістів Товариства українських поступовців (ТУП). Загалом ситуація була непевна, тому помірковані ТУПівці не поспішали з радикальними рішеннями, схилившись до тактики вичікування. Врешті вирішили збиратися щодня в клубі «Родина». На одній з таких зустрічей зібралося понад 100 представників від українських організацій, студентства, військовиків, духовенства. Тоді й з'явилася ідея заснування Центральної Ради. Вона була сформована на паритетних засадах між українськими організаціями. «З ТУП спільної мови не знайшли, – згадував Дмитро Антонович, – але зробили механічну згоду: рішено зложити поки що тимчасову Центральну Раду з ядра в числі до 25 людей з тим, щоб вона далі доповнювалась кооптацією головним чином делегатами з поза Києва. Українська Центральна Рада (УЦР) повинна була скликати Національний конгрес, який мав остаточно вибрати Центральну Раду, як постійний український парламент».

Головою УЦР обрали Михайла Грушевського, який на той час перебував у Москві у засланні. Заступниками голови стали Федір Крижанівський, Дмитро Дорошенко та Дмитро Антонович. 17 березня УЦР телеграмою повідомила Тимчасовий Уряд, що почав діяти у Петрограді про своє утворення.

Наприкінці березня 1917-го у Києві пройшла велелюдна демонстрація, в якій узяло участь понад 100 тис. учасників. Люди вітали Центральну Раду та виголосили вимоги надати Україні автономію. «Одностайно і однодушно стати всім на велике діло, – закликав Михайло Грушевський, – і не спочити, і рук не спустити, доки не збудуємо тої автономії вільної України».

У квітні, на Всеукраїнському національному конгресі було обрано заступниками голови УЦР Сергія Єфремова та Володимира Винниченка.

Серед партій провідну роль у Центральній Раді відігравали Українська соціал-демократична робітнича партія (УСДРП), Українська партія есерів (УПСР) та Українська партія соціалістів-федералістів (УПСФ).

За весь час свого існування Центральна Рада видала чотири Універсали (державно-політичні акти), які визначили етапи Української держави – від автономної до самостійної. Своїм I Універсалом, 23 червня 1917 року, УЦР фактично проголосила автономію України. Потім сформувала Генеральний Секретаріат на чолі з Володимиром Винниченком – перший уряд України. Другий Універсал – 16 липня 1917 року, був кроком назад, своєрідним компромісом із російським Тимчасовим урядом. Він проголошував, що остаточно форму автономії України буде вирішено Установчими зборами Росії.

Після більшовицького перевороту в Петрограді Центральна Рада III Універсалом, 20 листопада 1917 року, проголосила створення Української Народної Республіки (УНР), з визначенням її у федеральних зв'язках з Росією. Як свідчили результати виборів до Всеросійських Установчих зборів, 25 листопада 1917 року, вона мала тоді за собою більшість населення України, оскільки українські партії, що відігравали провідну роль в УЦР (а це були українські есери і соціал-демократи), здобули 75 відсотків голосів виборців (більшовики лише 10%). Скликаний 17 грудня 1917 року в Києві I Всеукраїнський з'їзд Рад селянських, солдатських і робітничих депутатів висловив повну довіру і підтримку Українській Центральній Раді. Але подальша діяльність Центральної Ради значно ускладнилася протидією місцевих більшовиків і уряду Радянської Росії, яка поставила собі за мету будь-що завадити українській незалежності й не випустити Україну зі сфери своїх інтересів.

Фактично вже з кінця листопада 1917 року більшовики почали готуватися до повалення Української Центральної Ради і захоплення влади в Україні. Ленін і Троцький написали «Маніфест до українського народу з ультимативними вимогами до Української Ради», на протигагу УЦР у Харкові був сформований радянський уряд (Народний Секретаріат), а Україну було проголошено Республікою Рад. До того ж Росія розпочала проти України відкриту збройну агресію. Саме в цей надзвичайно гострий момент 22 січня 1918 року і був обнародований IV Універсал Центральної Ради, яким Україна проголошувалася самостійною державою. Після цього було ухвалено ще ряд важливих законів - про 8-годинний робочий день, земельну реформу, грошову систему, державний герб УНР тощо. Останній її законодавчий акт, прийнятий 29 квітня 1918 року в Києві, ухвалив Конституцію Української Народної Республіки.